

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет агротехнологій і природокористування

Кафедра садово-паркового господарства, геодезії і землеустрою

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА на тему МОНІТОРИНГ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Виконав:

студент освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»

МЕЛЬНИК Володимир

Керівник:

кандидат с.г наук, доцент
Ольга ПЕТРИЩЕ

Оцінка захисту:

Національна шкала _____

Кількість балів _____, Шкала ЄКТС _____

Допускається до захисту:

«_____» _____ 2026р.

Гарант освітньо - професійної програми

«Геодезія та землеустрій»

спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»

кандидат економічних наук, доцент

_____ **Ю.В. ЛОБУНЬКО**

Кам'янець-Подільський 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ҐРУНТІВ	5
1.1. Нормативно-правове регулювання моніторингу ґрунтів	6
1.2. Мета, завдання та функції системи моніторингу ґрунтів	9
1.3. Місце моніторингу ґрунтів у структурі державного моніторингу земель	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МОНІТОРИНГУ ҐРУНТІВ В УКРАЇНІ	20
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ҐРУНТІВ	40
РОЗДІЛ 4. ГАЛУЗЕВА БЕЗПЕКА ПРАЦІ	56
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність сучасних екологічних викликів та стратегія сталого розвитку зумовлюють потребу в системному моніторингу ґрунтів як фундаментального компонента довкілля. Для України, де сільське господарство та промисловість суттєво впливають на земельні ресурси, завдання аналізу якості ґрунтового покриття є критично важливим.

Нинішній етап розвитку геодезії та землеустрою вимагає вдосконалення методів контролю за станом ґрунтів з огляду на швидку трансформацію природного середовища, цифровізацію технологій та посилення антропогенного тиску.

Мета цієї роботи — систематизувати та оцінити чинні підходи до моніторингу ґрунтів в Україні, виявити їхні сильні та слабкі сторони, а також окреслити перспективи вдосконалення системи державного контролю за станом ґрунтового покриття.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- дослідити методи та інструменти моніторингу ґрунтів в Україні;
- виявити проблемні питання та недоліки чинної системи моніторингу;
- проаналізувати поточний стан та існуючі підходи до моніторингу ґрунтів;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення системи контролю за станом ґрунтових ресурсів.

Об'єктом дослідження є процеси та явища, що визначають стан ґрунтів в Україні.

Предметом дослідження виступають недоліки чинної системи моніторингу, шляхи її модернізації, а також розробка стратегій та практичних рекомендацій для оптимізації контролю за ґрунтовими ресурсами.

Методи дослідження. У процесі роботи було застосовано такі методи:

- абстрактно-логічний — для обґрунтування теоретико-методичних засад розвитку системи моніторингу ґрунтів;
- аналізу та синтезу — для формування наукового підґрунтя управління системами контролю за ґрунтовими ресурсами;
- монографічний (для ґрунтового опрацювання наукових праць, присвячених вирішенню проблем контролю стану ґрунтів в Україні);

- статистичний, аналітичний та порівняльний (для опрацювання кількісних показників у системі моніторингу ґрунтів, виявлення тенденцій розвитку цієї сфери в Україні, аналізу статистичних даних щодо контролю земельних ресурсів, визначення ефективних стратегій і методів управління, а також для порівняння міжнародного досвіду в цій галузі).

Інформаційну базу дослідження сформовано на основі законодавчих актів та нормативно-правових документів Верховної Ради й Кабінету Міністрів України, наукових матеріалів, висвітлених у монографіях та працях вітчизняних і закордонних дослідників, а також власних даних, отриманих під час збирання та опрацювання інформації за темою кваліфікаційної роботи.

Результати дослідження спрямовані на розв'язання теоретико-прикладного завдання, що полягає в розвитку та систематизації науково-методичних засад сучасного моніторингу ґрунтів в Україні.

Уперше обґрунтовано потребу та доцільність нагляду за земельними ресурсами.

Сформульовано конкретні пропозиції стосовно поліпшення наявних способів та технічних приладів спостереження.

Здійснили подальший розвиток теоретико-методологічних основ та пріоритетних шляхів зростання системи моніторингу в Україні.

Практична вага здобутків дослідження полягає в тому, що вони можуть бути застосовані землепорядними установами при програмних розробках покращення сучасного спостереження за ґрунтами та нагляду за земельними ресурсами. Це дасть змогу керівникам та науковцям влучно відгукуватися на зміни у стані ґрунтів, сприяючи стійкому розвитку природних запасів та збереженню екологічної безпеки.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі виконано аналіз сучасного стану моніторингу ґрунтів в Україні, а також вдосконалено теоретичні та практичні аспекти даної проблематики. На базі проведених досліджень сформульовано наступні висновки та рекомендації:

1. Значення моніторингу ґрунтів. Моніторинг ґрунтів становить фундамент сталого управління земельними ресурсами. Він включає проведення лабораторних випробувань, польових спостережень і дослідження змін у властивостях ґрунту з

часом. Аналіз отриманих даних допомагає аграріям оцінювати ефективність господарювання, вносити корективи для покращення родючості ґрунту та підвищення продуктивності. Розуміння особливостей ґрунтового середовища є ключем до його відновлення та збереження.

2. Актуальність охорони ґрунтів в Україні. Головною проблемою вітчизняного аграрного сектора є нераціональне використання земель, низький рівень оцінки їх якості та недостатній контроль за негативними змінами. Ґрунтовий покрив України перебуває в стані глибокої деградації, що обумовлено галузевим підходом до землекористування, відсутністю належної державної політики з охорони земель та невизнанням їх екологічної ролі. Наразі система комплексного моніторингу ґрунтів лише знаходиться на стадії становлення.

3. Якісні характеристики ґрунту. Оцінка якості ґрунту потребує врахування як просторових, так і часових змін, адже саме ці дані визначають ефективність управління земельними ресурсами. Одним із найбільших природних багатств України є її родючі ґрунти, серед яких тридцять відсотків світових чорноземів. Тим не менш, рівень гумусу значно скоротився: з 13–14% на початку ХХ століття до 3,16% сьогодні. Незважаючи на це, така частка гумусу залишається показником високої родючості порівняно з європейськими стандартами. Однак війна завдала значних втрат ґрунтовому шару, що негативно впливає на їх стан.

4. Державний моніторинг і паспортизація земель. Моніторинг та агрохімічну паспортизацію сільськогосподарських земель в Україні здійснює Міністерство аграрної політики через Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів.

Цей орган займається розробкою і реалізацією науково-технічної політики у сферах моніторингу, збереження та відновлення родючості землі, а також контролем показників забруднення територій токсичними речовинами і змін родючості внаслідок господарської діяльності. Основною задачею є забезпечення виконання відповідних регіональних і міждержавних програм та нормативів у цій галузі.

5. Наслідки розорювання ґрунтів і необхідні заходи. Інтенсивне розорювання земель призвело до руйнування балансу між сільськогосподарськими угіддями, лісами та водоймами. Це суттєво погіршило екологічну ситуацію та вплинуло на стійкість агроландшафтів. Відновлення балансу неможливе без проведення комплексу заходів, серед яких: моніторинг земель, забезпечення їх охорони через

стандартизацію та нормування, контроль за використанням угідь, економічне стимулювання раціонального землекористування, тощо.

Моніторинг виконує базову функцію — забезпечення достовірних даних про стан ґрунтів, на основі яких можна запобігати деградації та зменшувати негативний вплив людської діяльності. Таким чином, системний підхід до моніторингу ґрунтів має стати базою для збереження ґрунтів.

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27. URL: rada.gov.ua .
2. Про затвердження Порядку проведення моніторингу земель і ґрунтів : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 № 848. *Офіційний вісник України*. 2024. URL: rada.gov.ua .
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та забезпечення доступу до неї : Закон України від 20.03.2023 № 2973-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 64. Ст. 218. URL: rada.gov.ua.
4. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349. URL: rada.gov.ua.
5. Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення : Наказ Міністерства аграрної політики України від 26.02.2004 № 51. *Офіційний вісник України*. 2004. URL: rada.gov.ua.
6. Земельний моніторинг в Україні: поняття та методологія формування / А. М. Третяк та ін. *Агросвіт*. 2022. № 11-12. С. 3–11. URL: google.com.ua.
7. Радзій В. Ф. Моніторинг та охорона земель : конспект лекцій. Луцьк : ЛНТУ, 2022. 142 с. URL: lntu.edu.ua (дата звернення: 22.05.2026).
8. Веремеєнко С. І., Трушева С. С. Моніторинг ґрунтів : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2010. 242 с. URL: nuwm.edu.ua .
9. Наукові дослідження з моніторингу та обстеження сільськогосподарських угідь України / за ред. І. П. Яцука. Київ : ДУ «Держґрунтохорона», 2023. 186 с. URL: iogu.gov.ua.
10. Шарапова С. В., Кашкіна В. А. Сучасний стан та напрями

розвитку системи моніторингу земель. *Агроекологічний журнал*. 2025. №⁸

1. С. 45–53. URL: agroeco.org.ua.

11. Заяць В. М. Моніторинг ринку земель сільськогосподарського призначення. *Економіка АПК*. 2025. № 4. С. 12–21. URL: iae.org.ua.

Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: land.gov.ua